

Список використаних джерел

1. Анн Л.Ф. Психологический тренинг с подростками / Л.Ф. Анн. – СПб. : Питер, 2003. – 271 с.
2. Булах І.С. Психологічні аспекти міжособистісної взаємодії викладачів і студентів : навчально-методичний посібник / І.С. Булах, Л.В. Долинська. – К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2002. – 114 с.
3. Гольдштейн А. Тренінг умінь спілкування: як допомогти проблемним підліткам / пер. з англ. В. Хомик / А.Гольдштейн, В. Хомян. – К. : Либідь, 2003. – 520 с.
4. Емельянов Ю.Н. Активное социально-психологическое обучение / Ю.Н. Емельянов. – Л. : ЛГУ, 1985. – 166 с.
5. Лидерс А.Г. Психологический тренинг с подростками / А.Г. Лидерс. – М. : Академия, 2001. – 256 с.
6. Мізерна О.О. Корекційна тренінгова програма самовдосконалення для подолання агресивних проявів серед підлітків / О.О. Мізерна // Практична психологія та соціальна робота. – 2003. – №5 – С. 54-60.
7. Мілютіна К.Л. Теорія та практика психологічного тренінгу : навчальний посібник / К.Л. Мілютіна. – К. : МАУП. – 192 с.
8. Петровская Л.А. Социально-психологический тренинг как способ оптимизации социально-перцептивных процессов в группе / Л.А. Петровская // Межличностное восприятие в группе. – М. : Просвещение, 1981. – С. 136-146.
9. Роджерс К. О групповой психотерапии / К.Роджерс. – М. : Гиль-Эстель, 1993. – 191с.
10. Рудестам К. Групповая психотерапия / К.Рудестам. – СПб. : Питер, 2000. – 384 с.
11. Цукерман Г.А. Психология саморазвития / Г.А. Цукерман, Б.М. Мастеров. – М. : Интерпракс, 1995. – 288 с.
12. Яценко Т.С. Теорія і практика групової психокорекції: активне соціально-психологічне навчання : навчальний посібник / Т.С. Яценко. – К. : Вища школа, 2004. – 679 с.

Стаття надійшла до редакції 16.06.2010р.

УДК 371.134: 632

*О.А. Радченко
аспірант,
Київський НПУ
імені М.П. Драгоманова*

ПІДГОТОВКА УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ ЗА ПРОФІЛЕМ “АГРОВИРОБНИЦТВО”

У статті розкрито і обґрунтовано процес професійної підготовки учителя трудового навчання до організації та проведення занять за профілем “Агровиробництво” у старших класах.

Ключові слова: фахова підготовка, компетентність, профільне навчання, вимоги до вчителя, учитель трудового навчання.

В статті раскрыт и обоснован процесс профессиональной подготовки учителей трудового обучения к организации и проведению занятий по профилю “Агропроизводство” в старших классах.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, компетентность, профильное обучение, требования к учителю, учитель трудового обучения.

The article shows and substantiates the process of the teachers' of labour studies training for organization and realization classes of agroindustry type in a high school.

Keywords: profession education, competence, profile education, demands for teacher, teacher of labour studies.

Постановка проблеми. Сучасний період життя нашої держави характеризується тим, що система освіти приводиться у відповідність зі запитами суспільства, що переходить на новий етап свого розвитку. Становлення суспільства неможливе без забезпечення усіх галузей народного господарства висококваліфікованими фахівцями. Важливу роль у цьому процесі відіграє профільне навчання.

Поряд із учнями-старшокласниками, які зазнають великих навантажень і труднощів у результаті втілення нової організації навчання, особлива відповідальність лежить на вчителів загальноосвітньої школи.

Одним із головних завдань сучасної освіти є підготовка педагога, який повинен бути готовий до змін у змісті освіти, здатний орієнтуватися у багатьох видах діяльності, має професійні знання, уміння та навички.

Введення технологічного профілю навчання у старшій школі є відповіддю на потреби суспільства, на формування у молодих людей розвинутої технологічної культури і потреби, отримання початкових трудових навичок і початкової професійної підготовки. Освітня галузь "Технологія" включає такі найпоширеніші профілі навчання як: деревообробка, металообробка, агровиробництво, будівельна справа, бджільництво, конструювання одягу та інші, які забезпечують засвоєння учнями спеціальної системи знань і умінь, забезпечують інтелектуальний, фізичний, духовний, естетичний розвиток і допомагають старшокласникам у виборі своєї майбутньої професійної діяльності.

Введення профілів навчання вимагає створення у школах необхідної матеріально-технічної бази та наявності педагогічних кадрів, які здатні здійснювати профільне навчання старшокласників.

Аналіз актуальних досліджень. Підготовка учителів трудового профільного навчання у старших класах не знайшла відображення у науково-педагогічній літературі. Проте частина науковців досліджувала окремі аспекти професійної підготовки, зокрема: розв'язання практичних проблем реформування змісту трудового навчання та розробки теоретико-методичних засад підготовки вчителів (В.Гусев, Р.Гуревич, О.Коберник, О.Коваленко, Г.Кондратюк, Г.Левченко, В.Мадзігон, В.Сидоренко, В.Стешенко, Г.Терещук, Д.Тхоржевський); реформування, оновлення змісту освіти та концептуальні засади професійної підготовки майбутніх фахівців (В.П.Андрущенко, С.У.Гончаренко, І.А.Зязюн, Н.Г.Ничкало, В.К.Сидоренко).

Мета статті. Виявити і обґрунтувати педагогічні умови процесу вдосконалення професійної підготовки учителів трудового навчання до організації та проведення занять за профілем "Агровиробництво".

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з реформуванням освіти і введенням у старших класах профілю "Агровиробництво", постає проблема наявності та забезпечення загальноосвітніх шкіл кваліфікованими, професійними учителями, які будуть підготовлені до викладання зазначеного профілю.

Як свідчить практика, значна частина учителів трудового навчання не готова до роботи у режимі профільної школи: їм не вистачає як спеціальної, так і професійно-методичної підготовки, яка включає знання теорії профільного предмета, уміння практичного здійснення індивідуалізації та диференціації навчання, допрофільної та профільної підготовки старшокласників.

Звернувшись до Державного стандарту базової і повної середньої освіти [3], визначимо мету роботи учителя трудового агровиробничого навчання: ознайомлення учнів із загальними відомостями про основи сучасного агропромислового виробництва, його технологіями та технічним забезпеченням, економічними та екологічними засадами, процесами управління агровиробництвом; залучення учнів до основних видів сільськогосподарської праці, проектно-технологічної діяльності; трудової діяльності у різних сферах аграрного виробництва та домашньому господарюванні; сформувавши навички розв'язання творчих практичних завдань дослідницького характеру.

Важливою умовою організації навчання є усвідомлення основних завдань профілю "Агровиробництво":

- створення оптимальних умов для повноцінного розвитку особистості й розвитку навчально-пізнавальних і професійних інтересів, нахилів, здібностей і потреб кожного учня, шляхом залучення їх до різних видів трудової діяльності в сфері аграрного виробництва;

- формування досвіду емоційно-ціннісних відносин; розвиток таких якостей особистості, як творчість, працьовитість, підприємливість, самостійність, відповідальність, кмітливість, ініціативність, чесність, порядність тощо;

- орієнтація на вивчення інтересів, нахилів, здібностей, характеру і темпераменту учнів у різних видах трудової діяльності й на цій основі проведення роботи щодо їхнього професійного самовизначення;

- виховання в учнів поваги та інтересу до праці в аграрному виробництві;

- включення учнів у реальні виробничо-економічні відносини з метою виховання культури праці, економічної, екологічної та правової культури;

- формування конструкторських умінь шляхом створення засобів малої механізації для присадибних господарств тощо.

Обов'язковою умовою є систематичне спостереження учителя за розвитком інтересів і нахилів учнів, фіксація результатів спостережень, активна участь і допомога педагогічному колективу у вивченні особистості школяра, що створює сприятливі умови для професійного самовизначення учнів, розвиток їх технічної творчості і конструкторських здібностей, морально-вольових якостей, культури праці, формування інтересу до певних професій аграрного виробництва.

Профільна школа вимагає особливих підходів до організації навчально-виховного процесу.

Виконавши аналіз науково-педагогічної літератури, ми виділили основні вимоги до учителів трудового навчання: професіоналізм, компетентність, яка відображає теоретичну та практичну готовність учителя, рівень психолого-педагогічних знань, ерудиція, організаторські здібності виробничого навчання та проектної діяльності, патріотизм, знання народних традицій, народних ремесел та впровадження їх у навчальному процесі, володіння сучасними інформаційно-комунікативними технологіями, загальна культура.

У результаті узагальнення основних вимог визначимо, що учитель профільного навчання виконує наступні функції [6]: інформаційно-педагогічну, комунікативну, розвивальну, конструктивну та мобілізаційну.

Ефективність профільного навчання визначається насамперед рівнем професійної компетентності учителя, яка формується при підготовці учителя у педагогічних ВНЗ, у результаті накопичення досвіду роботи та шляхом підвищення рівня професійної майстерності у системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Спробуємо розкрити ці два взаємопов'язаних шляхи.

Під системою підготовки учителя трудового навчання профілю "Агровиробництво" ми розуміємо спеціально організований процес, упорядковану систему взаємопов'язаних компонентів освіти, яка має строго визначену структуру, технологію та управління, реалізація яких спрямована на опанування знаннями, практичними вміннями, що забезпечують ефективність навчально-виховного процесу.

Підготовці майбутніх учителів профільного трудового навчання не приділяється значна увага у процесі навчання їх у ВНЗ.

Таким чином у системі освіти, існує протиріччя між потребою в учителях і недостатньою розробкою теоретичної і практичної підготовки майбутніх учителів трудового навчання до організації профільного навчання зазначеного напрямку у педагогічному ВНЗ. Це негативно відбивається при проходженні студентами педагогічної практики та на постійній професійній діяльності.

На думку А.І. Грітченка, у зв'язку з реформуванням системи освіти загальноосвітніх закладів, необхідно внести зміни у процес підготовки учителів трудового навчання, а саме, переглянути процес їх професійної підготовки з абсолютно нових позицій, уточнити і переосмислити її мету, зміст, форми і методи навчання. Природа сучасної професійної діяльності вчителя трудового навчання вимагає нового педагогічного мислення, ціннісними установками якого є пріоритет індивідуальності мислення над однодумністю, обдумати стандартну навчальну програму та впровадити нову, яка сприятиме прагненню майбутнього фахівця до саморозвитку та

самонавчання, що прийде на заміну уніфікованим засвоєнням, “передачею” знань [2, С. 42-43].

Підготовка учителів для агровиробничого профілю, на наш погляд, ведеться недостатньо обґрунтовано. Не приділяється значна увага важливим питанням вивчення комплексу дисциплін, використанню більш ефективніших технологій навчання. З цією метою необхідним є перегляд навчальних планів і програм, дидактичних, методичних підручників та посібників, засобів навчання.

При підготовці фахівців даного профілю необхідно користуватися принципом інтеграції, згідно якого підготовка здійснюється шляхом взаємозв'язку змісту і процесу засвоєння компонентів освіти основної спеціальності і змісту додаткової.

Таке поєднання можливе за умови вивчення основних і додаткових курсів і формування готовності учителя до профільного навчання учнів шляхом виявлення специфіки наукового, свідомого, змістовного, операційно-технологічного компонентів профільної роботи у школі [1, с.51].

Обов'язковим є введення у навчальний план і вивчення таких курсів: “Сільськогосподарська техніка”, “Землеробство”, “Рослинництво”, “Овочівництво”, “Садівництво”, “Основи аграрного виробництва”, “Економіка сільськогосподарського виробництва”, оскільки теоретичні знання та практична діяльність агровиробничого профілю навчання пов'язана із землею, технікою, сільськогосподарськими рослинами, їх вирощуванням, економічними розрахунками.

У процесі підготовки учителя до профільного трудового навчання, необхідно використовувати міжпредметні зв'язки, які сприяють становленню студента як фахівця запропонованого напрямку.

І.П. Ареф'єв виділяє наступні види міжпредметних зв'язків у педагогічному ВНЗ [1, с.52]:

- методологічні, які сприяють становленню світобачення і громадянської позиції учителя;
- когнітивні, які забезпечують актуалізацію одержаних знань і умінь при вивченні суміжних предметів;
- виховні, які забезпечують формування професійно значущих якостей майбутнього учителя;
- специфічні, які вказують на зв'язок вивчаючого предмета із змістом профільного навчання з метою застосування методичних прийомів при навчанні учнів.

Як стверджує О.М. Коберник, підготовка майбутніх учителів трудового навчання здійснюється на основі компетентнісного підходу. Щоб майбутній фахівець володів методичною, теоретичною, технологічною, трансформаційною та творчою компетенціями, необхідно удосконалювати зміст курсу “Теорія і методика трудового навчання” [4, С.37-40].

В.В. Стешенко наголошує на необхідності модернізації освітньо-професійної підготовки майбутнього вчителя трудового навчання. Він зазначає, що необхідно здійснювати дворівневу підготовку майбутніх учителів. На першому – це має бути становлення індивідуальних професійних якостей і формування аналітико-синтетичних здібностей у студентів. На другому – формування особливих професійних якостей і творчих здібностей. І важливо, щоб на першому рівні студенти вивчали профільні дисципліни [8, с.33].

Рівень сформованості і готовності майбутніх учителів трудового навчання до організації та проведення занять із профілю “Агровиробництво” можна визначити за наступними критеріями і показниками [7]:

– потребо-мотиваційний – усвідомлення значення організації профільного навчання в сучасній школі та позитивне відношення до даної справи;

– когнітивний – наявність рівня комплексу знань агровиробничого профілю; показників інтересів учнів у даному профілі; психолого-педагогічні знання та ін.;

– практично-діяльнісний – уміння і навички необхідні для реалізації профілю навчання; організація виробничого навчання та ін.

Професійне становлення учителя є складний процес, що відбувається не тільки у свідомості, але й у повсякденній діяльності майбутнього фахівця.

Особливою проблемою є підвищення кваліфікації і перепідготовка педагогічних кадрів для профільної школи.

Метою підвищення кваліфікації вчителів трудового навчання для роботи у старшій профільній школі визначається вимогами суспільства до переходу професійної діяльності педагога в умовах профільного навчання та рівнем його теоретико-методичної підготовки в умовах модернізації сучасної системи освіти.

У Концепції профільного навчання у старшій школі зазначено: “З метою забезпечення необхідного рівня професійної компетентності учителів є необхідним запровадити систему перепідготовки педагогічних кадрів, які викладатимуть профільні предмети і спеціальні курси” [5, с.14].

Проблема підготовки вчителів у системі підвищення кваліфікації і перепідготовки педагогічних кадрів для профільної школи, зокрема учителів трудового навчання, є проблемою практично не вирішеною. Традиційно система підвищення кваліфікації учителів проходить один раз на п'ять років і структурно використовуються наступні форми: аудиторні заняття, семінари, самостійна робота, майстер-класи, взаємоспілкування, обмін досвідом. Освітній процес підвищення кваліфікації повинен містити наступні компоненти: методологічний, теоретичний, організаційний. Значна частина науковців та викладачів ОШПО переконує в тому, що курси підвищення кваліфікації на даний час є не актуальними, оскільки відбува-

ються зміни у системі змісту освіти і це вимагає постійного вдосконалення фахової майстерності учителя незалежно від спеціальності.

Існують дуже цікаві ідеї з приводу модернізації такої підготовки учителів. Останнім часом актуальним є дистанційна система освіти педагогічних працівників. Дистанційне навчання – форма організації навчального процесу та педагогічна технологія, яка ґрунтується на принципах відкритого навчання, використовує інформаційно-комунікативні технології та базується на індивідуальній роботі слухачів із добре структурованим матеріалом.

Навчання проходить у три етапи:

- організаційно-настановчі заняття – консультації викладачами, складання слухачами індивідуального плану роботи, отримання слухачами навчально-методичних матеріалів;

- дистанційний (триває півроку) – самостійна робота слухачів по написанню творчих робіт;

- залікова сесія – підведення підсумків індивідуальної діяльності слухачів, захист творчих робіт, підсумкове анкетування.

Частина науковців вважає, що на зміну традиційним курсам підвищення кваліфікації, ввести кредитно-модульну систему неперервного навчання, пролонгованої протягом п'яти років. Сутність її полягає в наступному. Навчання буде проводитись щорічно на курсах за окремим модулями (кредитами), із запровадженням додаткових модулів у формі короткочасних курсів за вибором, які можуть відповідати профілю навчання учнів. Показником успішності діяльності педагога стане залікова книжка, у якій протягом усього періоду навчання будуть позначатись форми підвищення кваліфікації та кількість годин (кредитів).

Існують інші підходи до зміни системи підвищення кваліфікації учителів, які полягають в тому, що необхідно розробляти варіативну складову навчальних і навчально-тематичних планів. У результаті чого учителям буде запропоновано на вибір короткотривалі спецкурси, науково-практичні семінари, тренінги. Також суттєвого вдосконалення потребує аудиторна система занять, що передбачає запровадження більш активних методів навчання (дискусій, полілогів, елементів ділової гри). Важливим елементом реформування виступає модернізація навчально-матеріальної бази ОШПО, оснащення їх сучасною технікою, забезпечення кожного слухача вільним доступом до мережі Інтернет, що пов'язано з необхідністю використання елементів дистанційного навчання протягом усього періоду навчання, отримання потрібної інформації під час самоосвітньої діяльності.

Важливим елементом у системі підвищення кваліфікації виступає самоосвіта педагогічних працівників, такої думки дотримуються інші науковці та учителі. Вони переконують, що тільки здобуті добровільно знання принеситимуть найбільшу користь. Тому необхідні важелі, які впливатимуть на необхідність підвищення освіти. Одним із таких важелів пропо-

нується тестування для учителів при ОШПО із записом кількості балів у сертифікат. Іншим варіантом контролю самоосвіти учителя є необхідне проведення професійного діагностування, яке допоможе виявити тему самоосвіти. Діагностування може проводитись у різних формах (співбесіда, тестування). Після чого учитель складає план самоосвіти, який повинен охоплювати професійну, психологічну і виховну складові.

Висновки. Саме на основі урахування усіх елементів підготовки вчителя трудового навчання до профільного навчання забезпечить конструювання взаємодії учителя і учня, оптимальне структурування змісту профільного навчання старшокласників.

Список використаних джерел

1. Арефьев И. П. Подготовка учителя к профильному обучению старшеклассников / И. П. Арефьев // Педагогика. – 2003. – № 5. – С. 49–55.
  2. Грітченко А.І. Професійне становлення вчителя трудового навчання в умовах сільської школи / А.І. Грітченко // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2009. – № 7-8. – С. 41-44.
  3. Державний стандарт базової і повної середньої освіти // Освіта України. – №5. – 20 січня 2004. – С. 1–13.
  4. Коберник О.М. Формування методичної компетентності майбутнього вчителя трудового навчання / О.М. Коберник // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2009. – № 3. – С. 37-40.
  5. Концепція профільного навчання в старшій школі // Інформ. зб. М-ва освіти і науки України. – 2003. – №24. – с.3-15.
  6. Панішева О.В. Учитель у профільній школі [Електронний ресурс] / О.В.Панішева // Проблеми сучасної педагогічної освіти: педагогіка і психологія. Збірник наукових праць. – 2008. – №20, частина 2. - Режим доступу до журн.: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pspo/2008_20_2/doc_pdf/Panisheva_st.pdf
  7. Степанов Сергей Петрович Подготовка будущих учителей технологии к организации профильного обучения в современной школе: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 Чебоксары, 2006. - 171 с.
  8. Стешенко В.В. Теоретичні підстави модернізації освітньо-професійної підготовки майбутнього вчителя трудового навчання / В.В. Стешенко // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2009. – № 5. – С. 32-35.
- Стаття надійшла до редакції 12.06.2010р.

УДК 371.134:613

*І.М. Конельська, Л.Є. Тимофієва,
викладачі,
Криворізька гімназія № 49*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ

В статті розглядаються актуальні питання формування валеологічної компетентності сучасного учителя. Розкриваються педагогічні умови та система роботи Школи культури здоров'я, які сприяють ефективному процесу формування валеологічної компетентності учителя.

Ключові слова: валеологічна компетентність, школа культури здоров'я.